

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДО СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ З КУРСУ «ВСТУП ДО СОЦІОЛОГІЇ»

Метою семінарських занять є опрацювання тих теоретичних знань, які були отримані студентами під час лекцій, а також поглиблення цих знань в результаті самостійного засвоєння рекомендованої літератури; опанування вміннями та навичками соціологічного аналізу суспільних явищ та процесів шляхом звертання до теоретичної та емпіричної спадщини соціологічного вивчення соціальних феноменів тощо.

В рамках семінарів студентам пропонуються різні форми роботи, зокрема, підготовка та презентація в рамках семінарів самостійної роботи «Предмет соціології у визначенні провідних західних та вітчизняних соціологів», в якій студентам треба розкрити сутність розуміння певним соціологом - класиком або сучасником - предмету та об'єкту соціології, зазначивши особливості історичного та соціокультурного контексту, в якому перебував даний соціолог (вимоги до написання роботи див. нижче); підготовка та презентація виступу на тему «Персоналії протосоціологічної думки» (за вибором студента), в якому студент має обґрунтувати свій вибір того чи іншого представника протосоціологічної думки (світової чи вітчизняної), розкрити його внесок у розвиток соціологічного аналізу суспільства в цілому чи його окремих інститутів, соціальних груп, явищ, процесів тощо. Така форма роботи, як презентація письмових самостійних завдань на семінарі допомагає студенту-першокурснику навчитися важливим для соціолога вмінням публічного виступу, ведення дискусії, ставлення запитань, відстоювання власної точки зору.

Крім того, в рамках кожного семінару пропонується перелік питань, які обговорювалися під час лекцій і розуміння яких має бути поглиблене студентами в результаті засвоєння рекомендованої літератури. Обговорення цих питань на семінарах дозволяє студенту краще засвоїти лекційний матеріал та підготуватися до написання курсової роботи та підсумкової екзаменаційної роботи.

Теми семінарських занять

№	Назва теми	Кількість годин	
		денна форма	заочна форма
1.	Тема 1. Соціологія - наука про суспільство	2	2
2.	Тема 2. Специфіка соціологічного аналізу соціальних явищ і процесів	2	
3.	Тема 3. Структура соціологічної системи знань	2	
4.	Тема 4. Категоріальний апарат соціологічної науки: особливості розвитку	2	
5.	Тема 5. Соціологія в системі наук про суспільство і людину	2	
6.	Тема 6. Методи соціологічного дослідження	2	
7.	Тема 7. Поняття та основні персоналії протосоціології	2	
8.	Тема 8. Історичні, соціокультурні та теоретичні передумови виникнення соціології як самостійної науки	4	
9.	Тема 9. Періодизація розвитку соціології за М. Елброу	4	2
10.	Тема 10. Історія, сучасний стан, основні напрямки та проблеми соціологічної науки в Україні	2	
11.	Тема 11. Поняття та види професійної соціологічної діяльності	2	2
12.	Тема 12. Основні вимоги до професійно-ділових якостей соціолога	2	
13.	Тема 13. Поняття професійної етики	2	
14.	Тема 14. Інституціоналізація соціологічної освіти в Україні та світі	2	
15.	Тема 15. Наукове знання та його специфіка	4	
16.	Тема 16. Представлення результатів наукової діяльності	4	2
17.	Тема 17. Наукові та навчальні тексти: види та цілі створення	4	
18.	Тема 18. Конспект і реферат	4	
19.	Тема 19. Есе	4	
20.	Тема 20. Курсова та дипломна робота	4	
21.	Тема 21. Наукова стаття та наукові тези	4	
22.	Тема 22. Основи самопрезентації	4	2
	Усього годин	64	10

ПЛАНІ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

Розділ 1. Соціологія – системний погляд на світ

Тема 1. Соціологія - наука про суспільство

Питання для обговорення:

1. Соціологія в системі соціогуманітарного знання.
2. Об'єкт і предмет соціології.
3. Трансформація предметного поля соціології як результат суспільних змін і внутрішньої логіки розвитку соціологічного знання.
4. Суб'єкт соціології. Фігура соціолога в сучасному світі.
5. Функції соціології: теоретико-пізнавальні, практично-політичні, громадянські. Ідеологічний вплив соціологічного знання.
6. Формування і розвиток соціологічного мислення населення України як найважливіше завдання вітчизняної соціології.

Література: базова 4, 5, 8, 9, 14, 17, 19, 24, 34; допоміжна 3, 5, 6, 7, 8, 9, 12.

Тема 2. Специфіка соціологічного аналізу соціальних явищ і процесів

Питання для обговорення:

1. Поняття та критерії наукового знання.
2. Соціологія як генералізуюча наука про суспільство.
3. Системність, комплексність соціологічного вивчення соціальної реальності.
4. Діяльнісний підхід як специфічна особливість соціологічного аналізу суспільства.
5. Кількісний, якісний та імовірнісний аналіз у соціології.
6. Соціокультурний підхід до вивчення соціальної реальності.

Література: базова 5, 8, 14, 17, 19, 23, 24, 25, 29; допоміжна 1, 3, 9.

Тема 3. Структура соціологічної системи знань

Питання для обговорення:

1. Фундаментальна та прикладна, теоретична та емпірична соціологія.
2. Рівні соціологічного знання.
3. Загальносоціологічні теорії: макро- та мікросоціологія.
4. Роль спеціальних соціологічних теорій в аналізі соціальної реальності. Класифікація спеціальних соціологічних теорій.
5. Місце і роль емпіричних соціологічних досліджень у структурі соціології.

Література: базова 1, 8, 10, 14, 16, 18, 19, 22, 24, 25, 26, 28, 34; допоміжна 1, 4, 11.

Тема 4. Категоріальний апарат соціологічної науки: особливості розвитку

Питання для обговорення:

1. Категорії і поняття як мова науки.
2. Зумовленість змісту категорій і понять соціології методологічною позицією («концептуальною схемою»), характером теорії, яких дотримується дослідник.
3. Основні категорії і поняття соціологічної науки: суспільство, культура, соціальне, соціокультурне, соціальна група, соціальний факт, соціальний інститут, соціальний процес, соціальні відносини, соціальна взаємодія, соціальні мотиви, соціальна стратифікація, суспільний поділ праці, соціальний контроль, соціалізація, соціальні зміни та ін.

Література: базова 1, 7, 8, 14, 17, 19, 23, 24, 29, 31, 34; допоміжна 1, 9, 10.

Тема 5. Соціологія в системі наук про суспільство і людину

Питання для обговорення:

1. Соціологія в системі соціогуманітарного знання.
2. Соціологія та історія, соціологія та філософія: спільне та відмінне.
3. Соціологія та інші науки про суспільство (демографія, соціальна антропологія, психологія, соціальна психологія, статистика, політологія, економічні, правові науки та ін.).
4. «Навіщо соціологу математика»: роль математичного знання в соціології.
5. «Соціологізація» сучасного соціогуманітарного знання.

Література: базова 5, 8, 9, 11, 14, 17, 19, 24, 29, 34; допоміжна 1, 9, 10.

Тема 6. Методи соціологічного дослідження

Питання для обговорення:

1. Сутність та призначення соціологічного дослідження, його основні різновиди.
2. Кількісні та якісні методи в соціології, головні вимоги до їхнього використання.
3. Основні етапи підготовки та проведення соціологічного дослідження.
4. Програма соціологічного дослідження, її призначення та структура.
5. Поняття генеральної та вибіркової сукупності. Типи вибірки.

Література: базова 1, 5, 8, 13, 15, 17, 19, 24, 29, 33; допоміжна 1, 2, 3, 8, 9, 10.

Тема 7. Поняття та основні персоналії протосоціології

Питання для обговорення:

1. Поняття протосоціології.
2. Основні персоналії світової та вітчизняної соціологічної думки.
3. Роль протосоціологічної думки у становленні соціологічної науки.

Література: базова 8, 9, 14, 17, 19, 23, 24; допоміжна 1, 9, 10.

Тема 8. Історичні, соціокультурні та теоретичні передумови виникнення соціології як самостійної науки

Питання для обговорення:

1. Історичні передумови виникнення соціології. Промислова революція в Європі як фактор появи соціології як самостійної науки про суспільство.
2. Велика Французька революція як наслідок промислової революції в Європі та каталізатор подальших політичних, економічних та соціокультурних змін.
3. Нові соціокультурні феномени постреволуційної Франції як важливий чинник виникнення соціології.
4. Теоретичні передумови виникнення соціології як самостійної науки.
5. Науковий внесок Ш. Монтескьє та К. Сен-Симона у появу соціології як самостійної науки.

Література: базова 5, 8, 9, 14, 15, 19, 24; допоміжна 2, 9, 10.

Тема 9. Періодизація розвитку соціології за М. Елброу

Питання для обговорення:

1. «Універсалізм» чи класична стадія розвитку соціології: основні персоналії (перший етап розвитку соціології за М. Елброу).
2. «Концептуальний імперіалізм» (боротьба за панування певної соціологічної парадигми) та розвиток класичних соціологічних теорій: основні персоналії (другий етап розвитку соціології за М. Елброу).
3. Інтернаціоналізація соціології. Період гострого політико-ідеологічного протистояння двох світових систем (соціалістичної і капіталістичної) після другої світової війни. Протистояння марксизму та структурного функціоналізму: основні персоналії (третій етап розвитку соціології за М. Елброу).

4. «Індигенізація» («отуземнення») соціології: основні персоналії (четвертий етап розвитку соціології за М. Елброу).

5. «Глобалізація» соціології як її відповідь на об'єктивні процеси в сучасному суспільстві: основні персоналії (п'ятий етап розвитку соціології за М. Елброу).

Література: базова 8, 9, 14, 15, 19, 24; допоміжна 2, 9, 10.

Тема 10. Історія, сучасний стан, основні напрямки та проблеми соціологічної науки в Україні

Питання для обговорення:

1. Історичні, теоретичні та соціокультурні передумови виникнення соціології на теренах царської Росії. Українська соціологічна думка та її роль у становленні соціології у дореволюційній Росії. Протосоціологічні персоналії вітчизняної соціологічної думки. Соціологічні ідеї в працях О. І. Герцена, П. Л. Лаврова, П. М. Ткачова, Л. І. Мечнікова, Н. Я. Данілевського, М. І. Костомарова, М. П. Драгоманова, В. Б. Антоновича, М. М. Ковалевського, М. С. Грушевського, Н. К. Михайловського, В. Кістяківського, Н. І. Карєєва, П. О. Сорокіна та ін.

2. Розвиток соціології в Росії у другій половині XIX – першому двадцятиріччі XX століття: інституціоналізація соціології як науки, практика соціологічних досліджень, започаткування соціологічної освіти; кейс України.

3. Конкретно-історичні умови початкового етапу становлення радянської соціологічної науки (1917-1922 рр.). Становлення і розвиток спеціальних соціологічних теорій у радянській соціології 20-30-х років минулого століття.

4. Стан соціології в СРСР у роки хрущовської «відлиги». Основні напрямки соціологічних досліджень у СРСР наприкінці 50-х - першій половині 60-х років XX століття, їхня наукова і практична значущість.

5. Розвиток спеціальних соціологічних теорій у СРСР у 70-80-х рр. та в сучасних країнах пострадянського простору; кейс України.

6. Особливості становлення та розвитку української соціології

6. Соціологія в умовах трансформації українського суспільства: теоретичні і практичні соціологічні дослідження, розвиток соціологічної науки та освіти.

Література: базова 8, 19, 24, 29, 34; допоміжна 3, 9, 10.

Тема 11. Поняття та види професійної соціологічної діяльності

Питання для обговорення:

1. Професіоналізація соціологічної діяльності.

2. Різновиди соціологічної діяльності. Особливості експертної та консультативної діяльності соціологів.

3. Соціально-інженерна діяльність соціологів, зайнятих безпосередньо в практичній роботі. Дискусії щодо соціальної інженерії.

4. Проблема гуманізації соціологічної діяльності.

Література: базова 1, 8, 9, 14, 19, 24, 29, 34; допоміжна 1, 9, 10.

Тема 12. Основні вимоги до професійно-ділових якостей соціолога

Питання для обговорення:

1. Вміння, навички, професійно-ділові якості, необхідні в соціологічній діяльності: викладацькій, дослідницькій, консультативній, експертній.

2. Р. Міллс про вимоги до професійних якостей соціолога.

3. М. Вебер про необхідність пристрасті у науковій діяльності («Наука як покликання і професія»), про вимоги до викладацької діяльності.

4. П. Сорокін про служіння істині, сумління, моральну чистоту, любов до продуктивної праці, неприпустимість байдикування й дармоїдства як необхідні вимоги до науковця.

Література: базова 4, 5, 6, 8, 9, 14, 19, 24, 29; допоміжна 1, 3, 9, 10.

Тема 13. Поняття професійної етики

Питання для обговорення:

1. Професійна етика як сукупність моральних принципів, якими має керуватися представник тієї чи іншої професії під час своєї діяльності.
2. Р. Мертон про головні моральні принципи науки (робота «Амбівалентність ученого»).
3. «Етика відповідальності» М. Вебера. Поняття «інтелектуальної чесності». Проблема співвідношення професіоналізму і морального обов'язку.
4. Професійний кодекс соціолога. Основні положення професійного кодексу соціолога – члена Соціологічної асоціації України.

Література: базова 6, 7, 8, 9, 15, 19, 24, 29, 34; допоміжна 1, 2, 9, 10.

Тема 14. Інституціоналізація соціологічної освіти в Україні та світі

Питання для обговорення:

1. Інституціоналізація спеціальної соціологічної освіти як фактор професіоналізації соціологічної діяльності. Соціологічна просвіта як чинник формування соціологічного мислення населення України.
2. Західний та вітчизняний досвід впровадження соціологічної освіти. Проблеми інституціоналізації соціологічної освіти в царській Росії та Радянському Союзі.
3. Особливості сучасного етапу розвитку соціологічної освіти в Україні. Аналіз чинників підвищення якості соціологічної освіти. Головні вимоги до якісної соціологічної освіти.
4. Проблеми розвитку вітчизняної соціологічної освіти в умовах сучасного українського суспільства.

Література: базова 19, 24, 29, 34; допоміжна 3, 9, 10.

Тема 15. Наукове знання та його специфіка

Питання для обговорення:

1. Сенс та задачі наукової діяльності. Логіка та методологія. Вимоги об'єктивності та загальнозначимості наукових результатів, стиль наукового письма: проблема взаємозв'язку.
2. Організація науки. Наука як соціальний інститут та епістемологічний проект.
3. Поняття наукової комунікації.

Тема 16. Представлення результатів наукової діяльності

Питання для обговорення:

1. Жанри представлення результатів їхньої наукової діяльності, специфіка: науковий звіт, наукова стаття, наукова монографія, наукова рецензія. Усні представлення та візуалізація результатів наукової діяльності.
2. Науковий текст: специфіка стилю, структурна композиція, категоріальний апарат та лексика (на прикладі кожного із жанрів).
3. Плагіат та політика авторства в структурі сучасної науки. Аналіз наукового тексту: визначення структури, тексту, основних категорій тощо.

Тема 17.

Питання для обговорення:

1.

Тема 18. Конспект та реферат

Питання для обговорення:

1. Сфера використання та задачі конспекту; основні вимоги, логіка та структура. Написання конспекту: структурування тексту; виділення основних положень та аргументів; переказ своїми словами; скорочений переказ.

2. Сфера використання та задачі реферату. Реферат як навчальний та науковий текст, реферат як форма контролю знань. Основні вимоги, логіка та структура реферату.
3. Написання реферату: тематизація джерела; виділення основних положень автора; опис і характеристика положень; опис і характеристика аргументації; характеристика джерела в його тематичному (чи теоретичному, методологічному) полі.

Тема 19. Есе

Питання для обговорення:

1. Сфера використання та задачі есе. Есе як навчальний та науковий текст, есе як форма контролю знань. Основні вимоги, логіка та структура есе.
2. Написання есе: формулювання самостійних положень стосовно обраної теми; підбір та формулювання аргументів до положень; структурування положень та аргументів у послідовність; оформлення посилань на стилістична редакція тексту.

Тема 20. Курсова та дипломна робота

Питання для обговорення:

1. Призначення та задачі курсової та дипломної роботи; основні вимоги, логіка та структура (вступ, основна частина, висновки). Список використаних джерел.
2. Написання курсової роботи: підбір необхідних для розгляду теми понять із формулюваннями визначень; переказ своїми словами теоретичних положень з обраних джерел щодо кожного з понять (огляд літератури); формулювання відповідних емпіричних прикладів щодо кожного з понять; формулювання вступу на висновків, оформлення посилань та списку літератури.

Тема 21. Наукова стаття та наукові тези

Питання для обговорення:

1. Наукова комунікація та її різновиди.
2. Мета та задачі наукової статті та наукових тез. Принципи написання наукових тез
3. . Вимоги до структури та змісту наукової статті. План наукової статті.
4. Вимоги до цитування, оформлення посилань та списку джерел.

Тема 22. Основи самопрезентації

Питання для обговорення:

1. Функціонування науки та необхідність самопрезентації та презентації результатів наукової діяльності.
2. Самопрезентація: цілі та способи.
3. Складання резюме. Розміщення особистої інформації. Написання мотиваційного листа.

Література:

Базова

1. Аберкромби Н., Хилл С., Тернер Б.С. Социологический словарь / Под ред. С. А. Ерофеева, Из-во Казан. ун-та., 1997. 420 с.
2. Батыгин Г.С. Подготовка научной публикации // Лекции по методологии социологического исследования. М.: Аспект-Пресс, 1995. С. 142-154.
3. Бауман З. Мыслить социологически: Учебное пособие. М., 1996.
4. Бергер П. Приглашение в социологию. М., 1996.
5. Вебер М. Наука как призвание и профессия // Избранные произведения. М., 1990. С. 707-735.
6. Вебер М. Смысл свободы от оценки в социологической и экономической науке // Избранные произведения М., 1990. С. 547-601.
7. Гидденс Э. Социология. .М: Эдиториал УРСС, 1999, с. 24-40.

8. Давыдов Ю.Н. История теоретической социологии: Введение // Социологические исследования. 1993. №5. С.33-50.
9. Дюркгейм Э. Социология и социальные науки // Философская и социологическая мысль, 1992, №5, с. 113-126.
10. Еко У. Як написати дипломну роботу: Гуманітарні науки. Тернопіль: Мандрівець, 2007. 224 с.
11. Ельмеев В. Я. Социологический метод: онтология, логика, теории. СПб. 1996.
12. Кравченко А. И. Введение в социологию. М., 1995.
13. Кравченко А. И. Социология: Учебное пособие для студентов вузов. М., 1997. С. 41-39.
14. Маркович Д. Ж. Общая социология: Учебник: Пер. с серб.3.-е издание. М., 1998. С. 41-69.
15. Монсон П. Лодка на аллеях парка: введение в социологию. М., 1995.
16. Осипов Г. В., Москвичев Л. Н., Кабыща А. В. и др. Социология. Основы общей теории: учебное пособие. М., 1996. С.16-40.
17. Попова І. М. Соціологія. Пропедевтичний курс: Підручник для студентів вищих навчальних закладів. Київ: Тандем. 1996. 271с.
18. Радаев В. В. Как организовать и представить исследовательский проект: 75 простых правил. М.: ГУ-ВШЭ, Инфра-М, 2001.
19. Ритцер Дж. Современные социологические теории. 5-ое изд. СПб.: Питер, 2002. 688с.
20. Смелзер Н.Дж. Социология. М., 1994. С. 16-40.
21. Сокурянська Л. Г. Вступ до соціології : навчальний посібник. Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2011. 156 с.
22. Сорокин П. Система социологии. Петроград, 1920. С. 543.
23. Сорокин П. Структурная социология // Человек. Цивилизация. Общество. М., 1992. С. 156-220.
24. Социология / Под ред. А.Н. Елсукова. Минск. 1998. С.58-74.
25. Тернер Д. Структура социологической теории. М.,1995.
26. Черниш Н. Соціологія. Курс лекцій. Львів: Видавництво ЛБА, 1998, с.15-28.
27. Штомпка П. Социология социальных изменений. М., 1996.
28. Щепанский Я. Элементарные понятия социологии. М., 1969.
29. Ядов В. А. Стратегия социологического исследования. М., 1998. С. 32-37.
30. Якуба О. О. Соціологія. Харків: Константа, 1996. С. 10-13.

Допоміжна

1. Волков Ю. Т. Социология: Учебник. М., 1998. С. 54-82.
2. Гидденс Э «Девять тезисов о будущем социологии» в Альманахе Thesis // Теория и история экономических и социальных институтов и систем. М.: Зима,1993.
3. Головаха Е. И. Исследование социальных феноменов эпохи постсоветизма: Методология, теория, типология // Проблеми розвитку соціологічної теорії. Київ, 2001. С. 13-19.
4. Джонсон Т., Дандекер К., Эшуорт К. Теоретическая социология: условия фрагментации и единства // Теория и история экономических и социальных институтов и систем. М.: Зима, 1993.
5. Заславская Т. И. Роль социологии в преобразовании общества // Социологические исследования. 1996. №3.
6. Илле М. Е. К вопросу о предмете социологии // Социально-политический журнал.1994. №11-12.
7. Комаров М. С Размышления о предмете социологии // Социс, 1990, №11.
8. Лапин Н. И. Предмет и методология социологии// Социс, 2002. с.106-119.
9. Соціологія: навч посібник/ за ред С.О. Макеєва. К.:”Українська Енциклопедія” ім. М. П. Бажана, 1999 с. 5-24.
10. Соціологія: Терміни, поняття, персоналії. Навчальний словник-довідник. За ред В.М. Пічі. К.: “Каравела”, Львів: ”Новий Світ-2000”, 2002. 480с.
11. Штомпка П. Много социологий для одного мира // СОЦИС, 1991, № 2.
12. Ядов В. А. Размышления о предмете социологии // СОЦИС, 1990, № 2.